

Міщенко С.В.

*д.е.н., доц., завідувач кафедри
фінансів і страхування ІБТБ ДВНЗ «УБС»*

Тіщенко Є.О.

економіст, керівник проектів

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРОЕКТІВ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Соціально-економічна нестабільність в Україні поглиблює інвестиційну кризу та створює перешкоди в процесі реалізації проектів публічно-приватного партнерства. Відповідно до законодавства України взаємодія бізнесу та влади в процесі реалізації масштабних проектів характеризується як державно-приватне партнерство – «співробітництво між державою Україна, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами - підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору» [1].

Враховуючи, що територіальні громади в особі відповідних органів також визнаються учасниками партнерства, термін «публічно-приватне партнерство» більш точно визначає економічний зміст цих відносин. Крім того, потрібно відрізнити публічно-приватне партнерство від економічного партнерства, ознаками якого також є софінансування, розподіл ризиків між партнерами, часові обмеження та договірна форма відносин. Але порівняно з економічним партнерством, публічно-приватне партнерство має притаманну саме відносинам ППП ознаку – предмет партнерства. Предметом публічно-приватного партнерства є державна або комунальна власність, окремі ринкові публічні послуги (державні та муніципальні послуги), послуги бюджетних установ, надання яких визначає соціальну спрямованість проекту.

У рамках здійснення публічно-приватного партнерства відповідно до законодавства України можуть укладатися договори про: концесію; управління майном (виключно за умови передбачення у договорі інвестиційних зобов'язань приватного партнера); спільну діяльність; інші договори.

Реалізація проектів на засадах публічно-приватного партнерства в Україні заслуговує особливої уваги з огляду на стан об'єктів державної та комунальної інфраструктури, недосконалість нормативної бази, зростання вартості залучення коштів для довгострокового фінансування, регуляторні обмеження, соціально-політичну та фінансову нестабільність і т. ін.[3, 5].

Підготовка та реалізація проектів публічно-приватного партнерства в Україні набуває особливої актуальності та повинна здійснюватися відповідно до законодавства, у т. ч. щодо розкриття інформації про ті види ризиків, які віднесено до категорії істотних, розподілу ризиків між партнерами та особливості управління ризиками. Зауважимо, що істотний ризик – це ризик, який має значний вплив на прийняття рішення щодо державно-приватного партнерства або на його здійснення.

Істотні ризики підлягають якісній оцінці, під час проведення якої визначаються причини і фактори, що впливають на ризики. Якісна оцінка ризиків – оцінка імовірності настання події, дії або бездіяльності та ступеня її впливу, що визначається як висока, середня або низька.

Істотні ризики публічно-приватного партнерства віднесено до законодавства класифіковано за такими категоріями, як: отримання дозволів і ліцензій; проектування і будівництво (реконструкція, поліпшення, ремонт тощо); попит та ринок збуту; операційні ризики; нормативно-правові ризики; фінансові та макроекономічні ризики; соціальні та політичні ризики, заперечення або опір з боку основних зацікавлених сторін; форс-мажорні обставини та інші непередбачені події з високим рівнем впливу.

Огляд міжнародної практики використанні фінансових інструментів управління ризиками проектів публічно-приватного партнерства досліджено в роботах С.Науменкової, Я. Овсянникової, Л. Гавриш, С.Міщенко та ін. науковців [2, с.13-14; 3, с.50; 4, с.220; 5, с.61]. За результатами дослідження ми дійшли висновку, що фінансові послуги Групи Світового банку є найбільш прийнятними для убезпечення втрат від впливу політичних ризиків при реалізації проектів у країнах з нестійкими економіками [2, с.12, 15]. До їх переліку належать: гарантії часткового покриття проектних ризиків; гарантії часткового покриття кредитних ризиків; фінансові послуги з переміщення коштів та конвертації валюти; страхові послуги; послуги зі структурування угод.

На основі узагальнення міжнародної практики нами здійснено порівняльний аналіз основних фінансових інструментів Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної асоціації розвитку, Міжнародної фінансової корпорації та Багатосторонньої агенції з гарантування інвестицій для убезпечення від політичних ризиків. На наш погляд, основними перевагами застосування цих інструментів є диференціація залежно від типу позичальника та базового активу [2, с. 13].

Пошук надійних фінансових інструментів убезпечення від ризиків проектів публічно-приватного партнерства в українських реаліях ускладнено через відсутність належної практики та нормативного забезпечення [4, с. 221]. Розробка механізму управління ризиками проектів публічно-приватного партнерства передбачає стислий опис підходів, які державний партнер планує застосувати до управління ризиком, та

інструментів управління ризиками. Інформація про управління ризиками має бути відображена у конкурсній документації проекту.

До дискусійних моментів слід віднести розбіжності у підходах до оцінювання ризиків публічно-приватного партнерства різними учасниками проекту: фірмами, органами державної влади, фінансовими посередниками, консалтинговими компаніями при формалізації тих чи інших процесів, що призводить до розбіжностей в оцінках імовірності настання ризику та визначенні наслідків його впливу на проект. Так, зростання ризиків зумовлює підвищення очікуваної дохідності на вкладений капітал та супроводжується намаганнями приватних партнерів (операторів) переглянути тарифи на послуги при реалізації проектів ППП у сферах комунальної та державної інфраструктури, таких як електроенергетика, теплопостачання, централізоване водопостачання та водовідведення, перероблення та захоронення побутових відходів та ін. Але зростання тарифів може мати негативні соціальні наслідки через низьку платоспроможність кінцевих споживачів, що зумовлює втручання державного регулятора та введення ним обмежень при формуванні тарифної політики [2, с. 16].

Отже, частина майбутнього проектного доходу приватного партнера в процесі реалізації проектів державної, комунальної та соціальної інфраструктури може бути вилучена через зміни тарифної політики, законодавчі обмеження, недотримання публічним партнером умов договору, скасування ліцензій, експропріацію та ін. Все це ускладнює оцінку додаткових втрат та обрання відповідних інструментів захисту.

Список літератури:

1. Про державно-приватне партнерство // Закон України від 01.07.2010 р. №2404-VI. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
2. Науменкова С. Фінансові інструменти забезпечення від політичних ризиків у проектному фінансуванні / С. Науменкова, С. Міщенко, Є. Тіщенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2016. - №10 (187). – С. 6 – 17. – URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2017/01/187_6-17.pdf
3. Науменкова С.В. Особливості оцінювання ефективності проектів публічно-приватного партнерства: зарубіжний досвід та українська практика / С.В. Науменкова, Я.О. Овсянникова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2013. – №134. – С.47-51. – DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2013/134-1/13>
4. Науменкова С.В. Особливості та інструменти проектного фінансування в Україні / С.В. Науменкова, Л.Ю. Гавриш // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Харків: Харківський інститут банківської справи УБС НБУ. – Випуск1(14), 2013. – С. 214-222. – URL: <http://fkf.org.ua/article/view/25098>

5. Науменкова С.В. Фінансування проектів публічно-приватного партнерства / С.В. Науменкова, Я. О. Овсянникова // Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. праць. Випуск 1(30). – К.: ВПЦ «Київський університет», 2015. – С.54-66. – Режим доступу: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2015_30/zb30_06.pdf